

Monitoring ptáčích oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020

Bird monitoring in Special protected area Hostýnské vrchy hills in 2007–2020

Martin Vymazal

Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově, Bezručova 10, Přerov 750 02, vymazal@perovmuzeum.cz

Vymazal M. 2020: Monitoring ptáčích oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020. / *Bird monitoring in Special protected area Hostýnské vrchy hills in 2007–2020.* Zprávy MOS 2020: 38–42.

V letech 2007, 2010, 2013, 2016 a 2020 proběhl systematický monitoring předmětů ochrany – strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) a lejska malého (*Ficedula parva*), v ptáčích oblasti Hostýnské vrchy. Monitoring probíhal v ideálním případě na 6 liniích o celkové délce 42 km. Přes jistou rozkolísanost výsledků jsem zjistil stabilní populaci strakapouda bělohřbetého a naopak klesající populaci lejska malého.

The author carried out systematic monitoring of White-backed Woodpecker (Dendrocopos leucotos) and Red-breasted Flycatcher (Ficedula parva) in the Hostýnské vrchy hills Special Protected Area in 2007, 2010, 2013, 2016 and 2020. When conditions were suitable 6 lines of 42 km in total were surveyed. The results fluctuated, but it was found that the White-backed Woodpecker population was stable and that of the Red-breasted Flycatcher in decline.

Keywords: Hostýnské vrchy hills. monitoring, White-backed Woodpecker, Red-breasted Flycatcher

ÚVOD

Pro kvalitní ochranu jednotlivých druhů ptáků i celých společenstev potřebujeme znát jejich reálný stav, a to nejen v současnosti, ale i jejich vývoj v čase. Platí to jak pro nejběžnější druhy, které často přehlízíme, tak i pro druhy nejvzácnější, o kterých máme dlouhodobě málo údajů, například díky skrytému způsobu života nebo jednoduše jejich nízké denzitě. Dlouhodobý monitoring předmětů ochrany v ptáčích oblastech by právě měl přinášet kvalitní informace o stavu jednotlivých druhů. V ptáčích oblasti Hostýnské vrchy probíhá systematický monitoring v přibližně tříletých cyklech od roku 2007. Smyslem tohoto článku je shrnout data o vývoji předmětů ochrany v této ptáčích oblasti.

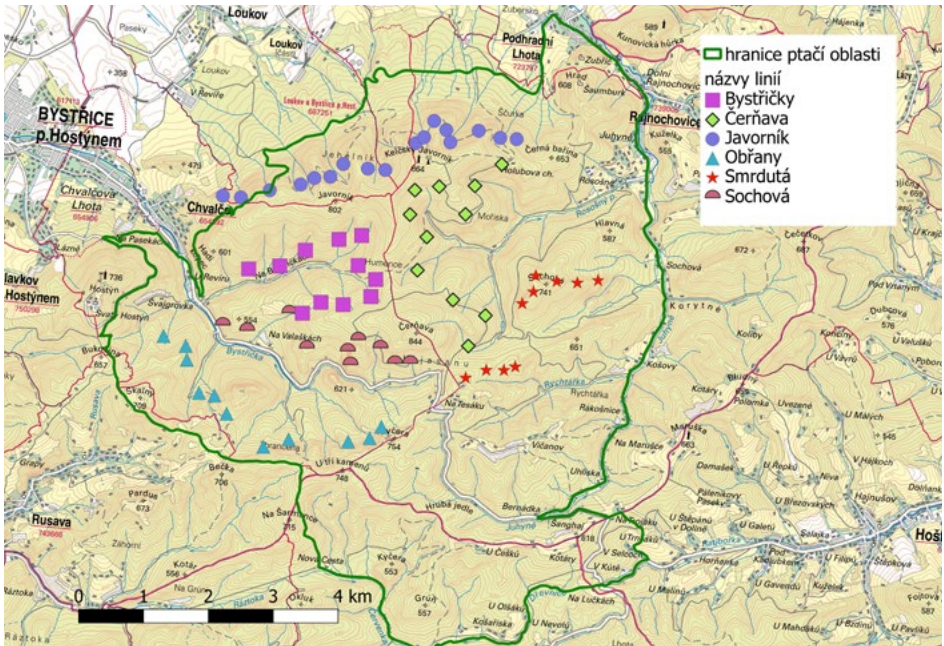
Ptačí oblast Hostýnské vrchy (dále jen PO) byla vyhlášena nařízením vlády v roce 2005, předměty ochrany jsou zde populace strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) a lejska malého (*Ficedula parva*) a jejich biotopy. Oba druhy potřebují k životu staré bukové lesy, především strakapoud bělohřbetý ty s vysokým podílem mrtvého dřeva. Lejska malý je schopen hnízdit i ve

středně starých porostech, důležité pro něj je, aby byl porost celistvě zapojený (FULLER 2000).

POPIS PTAČÍCH OBLASTÍ

PO se rozkládá na 5177 ha jihovýchodně od Bystřice pod Hostýnem. Se svým 94% zastoupením lesů je nejlesnatější PO v ČR. Rozsah nadmořských výšek je 384–863 m. n. m. Nejvyšší bod PO (Kelčský Javorník) je zároveň nejvyšší hora Hostýnských vrchů. Původní převážně bukové a jedlobukové lesy byly z cca 60 % nahrazeny umělými smrkovými monokulturami. Většina smrkových monokultur však v posledních 3 letech podlehla kůrovcové kalamitě a v současnosti je v PO vysoký podíl čerstvých holin. V porostech s přirozenou dřevinou skladbou nacházejí svá hnízdiště právě oba předměty ochrany.

Při vyhlášení PO byly odhadnuty početnosti populací předmětů ochrany na 25–30 párů u strakapouda bělohřbetého a 60–80 párů u lejska malého.

Obr. 1 / Fig. 1: Umístění jednotlivých sčítacích linií a bodů v Ptačí oblasti Hostýnské vrchy. / Localisation of monitoring lines and points in SPA Hostýnské vrchy hills.

METODIKA

Monitoring probíhá modifikovanou liniovou metodou, kdy jsou na jednotlivých liniích stanoveny přesné body, na kterých dochází k pozorováním. Po příchodu na bod stráví sčítatel 5 minut pozorováním, v případě negativního nálezu strídá po dobu dalších 5 minut hlasovou provokaci cílových druhů v kombinaci s chvílemi poslouchání. Zároveň se do výsledků zahrnují i ptáci zjištění při přechodech mezi jednotlivými body. Při plném rozsahu monitoringu se sčítá 6 linií. Délky linií jsou průměrně 7,0 km (SE±1,3; min. 4,5; max. 8,6). Body na liniích jsou od sebe vzdáleny přibližně 300 až 500 m. V některých letech se nepodařilo sečíst všechny transekty (Tab. 1, 2). V roce 2010 nebyl omylem proveden plánovaný monitoring lejsků malých.

Celkem probíhají 3 kola kontrol. První kolo na přelomu března a dubna je zaměřeno na strakapoudy bělohřbeté, druhé kolo v květnu je společné

pro strakapoudy bělohřbeté a lejsky malé a třetí kolo v červnu na lejsky malé. Sčítání probíhá v časných ranních hodinách za příznivého počasí, tj. především bez silnějšího deště nebo větru.

Základní nastavení monitoringu proběhlo v roce 2007, kdy tehdejší patronátní skupina ve složení Zdeněk Vermouzek (vedoucí), David Lučan, Zdeněk Kratochvíl, Martin Hlaváč a Radim Kočvara provedla první ucelený monitoring. Původní vizi, která počítala s opakováním monitoringu po každých 3 letech se snažíme plnit dodnes. Monitoring tedy proběhl v letech 2007, 2010, 2013, 2016 a 2020. Pouze poslední interval byl čtyřletý. Od roku 2010 převzal monitoring autor článku a až na 1 linii v roce 2010, provedl všechna sčítání sám. Sčítání v jedné osobě je poměrně časově náročné, ale na druhou stranu je velmi výhodné, protože jednotlivá sčítání jsou zatížena stále stejnou chybou jediného pozorovatele. Od roku 2010 jsou také lépe (jasněji) stanoveny trasy jed-

Tab. 1 / Tab. 1: Výsledky monitoringu strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) v Ptačí oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020. / Results of monitoring of White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*) in SPA Hostýnské vrchy hills in 2007–2020.

	počet transektů / number of transects		délka transektů (km) / length of transect (km)		počet teritorií / number of territories		počet teritorií / 10 km number of territories/ 10 km	
	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo
2007	4	3	25,6	19,3	9	5	3,5	2,6
2010	6	4	39,7	26,5	14	2	3,5	0,8
2013	2	4	12,8	23,9	4	3	3,1	1,3
2016	6	6	42	42	7	8	1,7	1,9
2020	6	6	42	42	14,5	9	3,5	2,1

Tab. 2 / Tab 2: Výsledky monitoringu lejska malého (*Ficedula parva*) v Ptačí oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020. / Results of monitoring of Red-breasted Flycatcher (*Ficedula parva*) in SPA Hostýnské vrchy hills in 2007–2020.

	počet transektů / number of transects		délka transektů (km) / length of transect (km)		počet teritorií / number of territories		počet teritorií / 10 km number of territories/ 10 km	
	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo	1. kolo	2. kolo
2007	3	4	19,3	25,6	8	7	4,1	2,7
2010	x	x	x	x	x	x	x	x
2013	4	4	23,9	23,9	11	5	4,6	2,1
2016	6	2	42	11,4	6	3	1,4	2,6
2020	6	6	42	42	6	9	1,4	2,1

notlivých linií a jejich sčítací body. Jejich umístění bylo stanoveno s ohledem na předpokládaný výskyt předmětů ochrany, tj. do oblastí s velkou koncentrací starých listnatých porostů, viz Obr. 1.

Výsledky monitoringu z let 2007 (HORA ET AL. 2010), 2010 (HORA ET AL. 2015) a 2013 (HORA ET AL. 2018) byly již publikovány.

VÝSLEDKY

Strakapoud bělohřbetý

Mezi lety 2007–2020 se denzita pohybovala v rozmezí 1,7–3,5 teritoria / 10 km transektů pro 1. kolo monitoringu (březen/duben); resp. 0,8–2,6 pro 2. kolo monitoringu (květen). Výsledky 2. kola jsou zřetelně rozkolísanější, Tab. 1, Obr. 2.

Lejsk malý

Mezi lety 2007–2020 se denzita pohybovala v rozmezí 1,4–4,6 teritoria / 10 km transektů pro 1. kolo monitoringu (květen); resp. 2,1–2,7 pro 2. kolo monitoringu (červen). Výsledky 1. kola jsou zřetelně rozkolísanější, Tab. 2, Obr. 3.

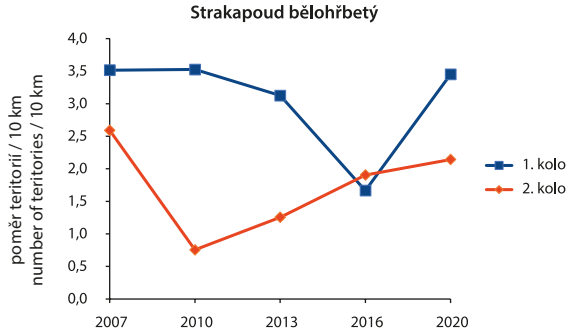
DISKUZE

Strakapoud bělohřbetý

Údaje o početnosti strakapoudů bělohřbetých v PO z minulosti jsou velmi sporé. Spíše nacházíme publikovaná jednotlivá pozorování. Asi první souhrnný odhad velikosti populace přináší LUČAN (2000). Tento odhad se ukazuje jako dobrý i v dalších letech a populaci strakapoudů bělohřbetých můžeme i přes

Obr. 2 / Fig. 2: Výsledky monitoringu strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) v Ptačí oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020. /

*Results of monitoring of White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*) in SPA Hostýnské vrchy hills in 2007–2020.*

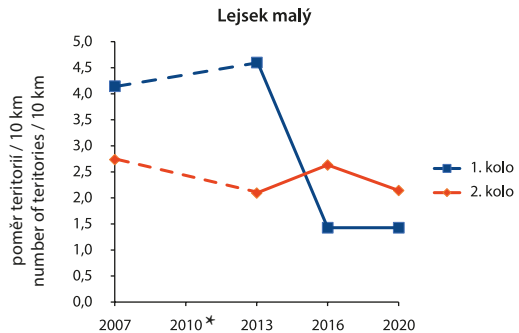

Obr. 3 / Fig. 3: Výsledky monitoringu lejska malého (*Ficedula parva*) v Ptačí oblasti Hostýnské vrchy v letech 2007–2020. /

* 2010 nesčítáno /

*Results of monitoring of Red-breasted Flycatcher (*Ficedula parva*) in SPA Hostýnské vrchy hills in 2007–2020.*

* 2010 not counted.

výkyvy označit jako stabilní. Nadále platí odhad 25–30 párů pro PO Hostýnské vrchy.

Porovnání s výsledky monitoringu v Bílých Karpatech, Chřibech a PO Horní Vsacko ukazuje vysoké denzity strakapoudů bělohřbetých v PO Hostýnské vrchy. Bohužel není možné přímé srovnání s populacemi ve Slezských Beskydech a především s PO Beskydy, která hostí nejsilnější populace v ČR – odhad pro PO Beskydy v roce 2013 byl 60–80 párů. Příčinou je použití jiné metodiky monitoringu (sčítání na bodech; HORA ET AL. 2010, 2015, 2018).

Lejssek malý

V období těsně před vyhlášením PO, tj. mezi lety 1998–2002, odhadli POLČÁK & KRATOCHVÍL (2002) populaci v PO na 60–80 párů. Protože došlo k zjev-

nému poklesu populace, byl lejssek malý kromě monitoringu v roce 2020 podrobněji mapován i mimo sčítací linie. Zjištěno bylo pouhých 22 zpívajících samců. Odhad velikosti populace je v současnosti proto jen přibližně 30 párů. Rozkolísanost výsledků monitoringu může být dána někdy horší detektabilitou druhu. Tato rozkolísanost se projevuje často i u jiných monitorovaných oblastí (HORA ET AL. 2018) Přímých srovnání s početností v minulosti opět mnoho není, jedná se spíše o jednotlivá pozorování. Částečně představují výjimku údaje z roku 1993 (POLČÁK, 1994), kdy na trase Tesák – Smrdutá – Chvalčov uvádí Polčák během května a června postupně 9, 6 a 8 zpívajících samců. V roce 2020 na stejné trase byli pouze 3 samci. Obdobně uvádí

taktéž z roku 1993 LUČAN ET AL. (1994) odhadem 20 samců z oblasti Tesák, Chvalčov, Obřany. Tento záznam nevymezuje bohužel oblast přesněji, nicméně s velkou pravděpodobností se jedná o oblast v roce 2020 obsazenou maximálně 7 samci. Nepřesně datovanou vzpomínku z období před rokem 2000 uvádí KRATOCHVÍL (in litt.) z trasy Tesák – Obřany – Chvalčov, kdy odhaduje počet zpívajících samců na 12 ex. V roce 2020 zde nezpíval žádný samec. Z výše uvedených kusých srovnání je zřejmý velký pokles populace lejsků malých.

Přibližně od roku 2017 došlo díky kůrovcové kalamitě k obrovské změně lesního prostředí ve sledovaném území. Vliv rozpadu nepůvodních monokultur smrků ztepilého (*Picea abies*) na oba předměty ochrany můžeme vnímat z krátkodobého, střednědobého a dlouhodobého hlediska. V současnosti je bezprecedentně zvýšená těžba ve smrkových porostech spíše výhodná. Odkládají se totiž plánované mýtní těžby v bukových porostech, které jsou pro oba druhy klíčové. Vytěžené lesní porosty jsou obnovovány přirozenější druhovou skladbou, která bude v dlouhodobém horizontu opět pro oba druhy vhodnější, než předchozí smrkové monokultury. Potenciální riziko je ovšem ve střednědobém výhledu, kdy již budou smrkové porosty vytěženy a velká část porostů bude ještě příliš mladých pro dřevozpracující průmysl. Lze tedy očekávat větší tlak právě na středně staré a staré listnaté porosty, které jsou pro lejsky malé a strakapoudy bělohřbeté atraktivní.

V současnosti nastartované dlouhodobé procesy, ať už se jedná o plošný rozpad smrkových lesů, hydrologické poměry nebo klimatická změna budou mít nepochybně velký dopad na přírodní prostředí, včetně stavu ptačích populací. Pro možnost budoucího vyhodnocení nejen těchto dopadů je zcela

zásadní pokračovat v dlouhodobém monitoringu předmětů ochrany. Monitoring nastavený v tříletých cyklech se jeví jako dostatečně jemný pro odhalení náhlých změn populací a zároveň dlouhodobě udržitelný. Další monitoring je naplánován na rok 2022.

PODĚKOVÁNÍ

Monitoring byl částečně financován Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR.

LITERATURA

- FULLER R. J. 2000a: Influence of treefall gaps on distributions of breeding birds within interior old-growth stands in Białowieża forest, Poland. *Condor* 102: 267–274.
- HORA J., BRINKE T., VOJTĚCHOVSKÁ E., HANZAL V. & KUČERA Z., EDs. 2010: Monitoring druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2005–2007. Praha: AOPK ČR 2010, 320 pp.
- HORA J., ČIHÁK K. & KUČERA Z. EDs. 2015: Monitoring druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2008–2010. *Příroda (Praha)*, 33: 1–492 pp.
- HORA J., KUČERA Z., NĚMEC M., & VOJTĚCHOVSKÁ E. (eds.) 2018: Monitoring druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011–2013. *Příroda (Praha)*, 38: 1–466 pp.
- LUČAN R. 2000: Výrazné snížení početnosti strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*) v roce 1999 v Hostýnských vrších. *Zprávy ČSO* 50: 32
- LUČAN R., LUČAN D. & POLČÁK J. 1994: Ornitologická pozorování. *Moravský ornitolog* 1994(4).
- POLČÁK J. 1994: Ornitologická pozorování. *Moravský ornitolog* 1994(1)
- POLČÁK J. & KRATOCHVÍL Z. 2002: 24. Hostýnské vrchy. Pp. 24/1–24/3 in: HORA J., MARHOUL P. & URBAN T. eds., 2002: *Natura 2000 v České republice. Návrh ptačích oblastí*. ČSO, Praha